

Assisterad befruktning

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 33 motionsyrkanden på hälso- och sjukvårdsområdet från den allmänna motionstiden 2011 och 1 motionsyrkande som väckts med anledning av prop. 2010/11:146 Förbättringar inom familjepolitiken. Motionsyrkandena gäller olika frågor på området assisterad befruktning.

Utskottet konstaterar att familjer i dag kan se ut på många olika sätt och att många barn växer upp i andra familjekonstellationer än i den traditionella kärnfamiljen. Mot bl.a. denna bakgrund anser utskottet att det är otillfredsställande med ett regelverk som gör skillnad mellan pars och ensamståendes möjligheter att bli föräldrar och menar att tiden nu är mogen att jämställa par och ensamstående när det gäller rätten till behandling med assisterad befruktning. Utskottet föreslår därför att riksdagen ska tillkännage för regeringen, att regeringen efter att ha vidtagit de utredningsåtgärder som krävs skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ensamstående kvinnor ges rätt till assisterad befruktning på samma sätt som olikkönade respektive samkönade par redan har enligt gällande lag.

Vidare anser utskottet att det är angeläget att frågor om surrogatmoderskap provas mer förutsättningslöst. En sådan prövning bör utgå från ett brett perspektiv som inkluderar juridiska och etiska frågeställningar samt ekonomiska överväganden och hänsyn till internationella förhållanden. En fråga som bör ingå i en sådan prövning är enligt utskottet hur en reglering bör se ut för de barn i Sverige som tillkommit genom surrogatmoderskap utomlands. Utskottet föreslår därför i denna del att riksdagen ska tillkännage för regeringen att regeringen ska vidta sådana utredningsåtgärder.

Utskottet tillstyrker delvis motionerna om assisterad befruktning för ensamstående (S, M, MP, FP, V) medan övriga motioner avstyrks.

I betänkandet finns fyra reservationer och tre särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden	6
Assisterad befruktning	6
Motioner	6
Reservationer	16
1. Ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning, punkt 1 (SD, KD)	16
2. Surrogatmoderskap, punkt 2 (V, KD)	17
3. Assisterad befruktning – övriga frågor, punkt 5 (MP)	17
4. Assisterad befruktning – övriga frågor, punkt 5 (V)	18
Särskilda yttranden	20
1. Ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning, punkt 1 (KD)	20
2. Surrogatmoderskap, punkt 2 (V)	21
3. Surrogatmoderskap, punkt 2 (KD)	22
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	24
Motion väckt med anledning av proposition 2010/11:146	24
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011	24

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anfört om att regeringen – efter att ha vidtagit de utredningsåtgärder som krävs – skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ensamstående kvinnor ges rätt till assisterad befruktning på samma sätt som olikkönade respektive samkönade par redan har enligt gällande lag. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna

2010/11:Sf13 av Gunvor G Ericson och Magnus Ehrencrona (båda MP) yrkande 6,

2011/12:C391 av Barbro Westerholm (FP) yrkande 3,

2011/12:So242 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) yrkande 1,

2011/12:So248 av Hillevi Larsson (S) yrkande 3 i denna del,

2011/12:So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 7,

2011/12:So472 av Kerstin Engle (S),

2011/12:So481 av Jenny Petersson och Camilla Waltersson Grönvall (båda M),

2011/12:So521 av Lena Hallengren m.fl. (S) yrkande 47,

2011/12:So592 av Börje Vestlund m.fl. (S),

2011/12:So596 av Marie Nordén och Carina Ohlsson (båda S) och

2011/12:So667 av Maria Abrahamsson och Olof Lavesson (båda M) yrkande 2.

Reservation 1 (SD, KD)

2. Surrogatmoderskap

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anfört om att regeringen förutsättningslöst – utifrån ett brett perspektiv som inkluderar juridiska och etiska frågeställningar samt ekonomiska överväganden och hänsyn till internationella förhållanden – ska vidta sådana utredningsåtgärder som krävs när det gäller surrogatmoderskap. Därmed avslår riksdagen motionerna

2011/12:So221 av Carina Hägg (S),

2011/12:So490 av Marianne Berg (V) yrkandena 1 och 2,

2011/12:So598 av Börje Vestlund m.fl. (S),

2011/12:So620 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) och

2011/12:So667 av Maria Abrahamsson och Olof Lavesson (båda M) yrkande 1.

Reservation 2 (V, KD)

3. Rätt för barn som tillkommit genom insemination att få vetskap om sitt biologiska ursprung

Riksdagen avslår motion

2011/12:C391 av Barbro Westerholm (FP) yrkande 2.

4. Riktlinjer för behandling av ofrivillig barnlöshet

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:So248 av Hillevi Larsson (S) yrkandena 1, 2 och 3 i denna del,

2011/12:So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 6,

2011/12:So510 av Anna Wallén (S),

2011/12:So518 av Ann-Christin Ahlberg (S),

2011/12:So528 av Annika Eclund (KD),

2011/12:So549 av Fredrik Lundh Sammeli och Anna Wallén (båda S),

2011/12:So551 av Hannah Bergstedt och Fredrik Lundh Sammeli (båda S) och

2011/12:So634 av Per Ramhorn och Mattias Karlsson (båda SD).

5. Assisterad befruktning – övriga frågor

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:So242 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) yrkande 2,

2011/12:So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkandena 3, 5 och 8,

2011/12:So575 av Fredrick Federley (C) yrkandena 1 och 2 samt

2011/12:So594 av Börje Vestlund m.fl. (S) yrkande 1.

Reservation 3 (MP)

Reservation 4 (V)

Stockholm den 13 mars 2012

På socialutskottets vägnar

Kenneth Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kenneth Johansson (C), Lena Hallengren (S), Mats Gerdau (M), Margareta B Kjellin (M), Christer Engelhardt (S), Helena Bouveng (M), Isabella Jernbeck (M), Lennart Axelsson (S), Barbro Westerholm (FP), Gunnar Sandberg (S), Anders W Jonsson (C), Agneta Luttröpp (MP), Anders Andersson (KD), Per Ramhorn (SD), Eva Olofsson (V), Teres Lindberg (S) och Christin Hagberg (S).

Redogörelse för ärendet

Utskottet behandlar i betänkandet 33 motionsyrkanden på hälso- och sjukvårdsområdet från den allmänna motionstiden 2011 och 1 motionsyrkande som väckts med anledning av prop. 2010/11:146 Förbättringar inom familjepolitiken. Motionsyrkandena gäller olika frågor på området assisterad befruktning.

Motionsyrkandet 2010/11:Sf13 överlämnades från socialförsäkringsutskottet den 29 september (prot. 2011/12:2) till socialutskottet, som tog emot motionsyrkandet den 11 oktober 2011 (prot. 2011/12:1).

Övriga motionsyrkanden på hälso- och sjukvårdsområdet från den allmänna motionstiden 2011 behandlas i utskottets betänkande SoU14 Hälso- och sjukvårdsfrågor samt tandvårdsfrågor.

Utskottets överväganden

Assisterad befruktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anfört dels om att ta fram ett lagförslag om assisterad befruktning för ensamstående, dels om att vidta utredningsåtgärder när det gäller surrogatmoderskap. Därmed bifaller riksdagen delvis motioner om assisterad befruktning för ensamstående. Riksdagen avslår motioner om bl.a. surrogatmoderskap, rätt för barn att få vetskap om sitt genetiska ursprung och riktlinjer för behandling av ofrivillig barnlöshet.

Jämför reservationerna 1 (SD, KD), 2 (V, KD), 3 (MP) och 4 (V) samt särskilda yttrandena 1 (KD), 2 (V) och 3 (KD).

Motioner

Ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning

I So521 av Lena Hallengren m.fl. (S) yrkande 47 begärs ett tillkännagivande om förslag som möjliggör för ensamstående kvinnor i Sverige att få insemination. Motionärerna anför att det i dag endast är kvinnor som lever i en parrelation som har möjlighet att få tillgång till assisterad befruktning. Motionärerna anför vidare att det är vanligt att ensamstående kvinnor söker behandling på en klinik utomlands, vilket gör att det redan i dag finns många barn i Sverige som tillkommit genom assisterad befruktning av ensamstående. Motionärerna anser inte att det finns någon anledning att tro att de barn som tillkommit på detta sätt skulle få dåliga uppväxtvillkor, mindre kärlek eller sämre uppfostran.

Liknande yrkanden finns i motionerna So248 av Hillevi Larsson (S) yrkande 3, So472 av Kerstin Engle (S), So592 av Börje Vestlund m.fl. (S), So596 av Marie Nordén och Carina Ohlsson (S), 2010/11:Sf13 av Gunvor G Ericson och Magnus Ehrencrona (MP) yrkande 6, So242 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) yrkande 1, So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 7, So481 av Jenny Petersson och Camilla Waltersson Grönvall (M), So667 av Maria Abrahamsson och Olof Lavesson (M) yrkande 2 samt C391 av Barbro Westerholm (FP) yrkande 3.

Surrogatmoderskap

I motion So221 av Carina Hägg (S) begärs ett tillkännagivande om att stärka surrogatmoderskapet genom att avstå från att ta initiativ till att legalisera surrogatmoderskapet. Motionären anför att surrogatmödrar efterfrå-

gas av fler än bara dem som är ofrivilligt barnlösa. Motionären anser att man behöver se över vilket skydd de kvinnor som blir surrogatmödrar har och vid en sådan översyn lägga ett brett synsätt på kvinnors rättigheter och deras skydd genom lagstiftning. En sådan översyn bör enligt motionären utgå från hur surrogatmödrar riskerar att drabbas fysiskt, psykiskt och juridiskt av ett surrogatmoderskap, men även inkludera hur barnets bästa ska säkerställas.

I motion So490 av Marianne Berg (V) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning som ser över situationen för de barn som tillkommit genom surrogatmoderskap. Motionären konstaterar att det redan i dag finns barn i Sverige som tillkommit genom surrogatmoderskap utomlands, men att det i vissa fall har uppstått problem när den ena föräldern inte ansetts som vårdnadshavare till barnet enligt svensk lag efter hemkomsten till Sverige.

I motion So598 av Börje Vestlund m.fl. (S) begärs ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning som ser över frågan om att bli förälder genom surrogatmoderskap. Motionären anför att man bör se över de juridiska aspekterna på att bli förälder genom surrogatmoderskap och att en sådan utredning även bör innehålla barnets och surrogatmammans perspektiv. I motionerna So620 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP), So490 av Marianne Berg (V) yrkande 2 och So667 av Maria Abrahamsson och Olof Lavesson (M) yrkande 1 finns liknande yrkanden.

Rätten för barn som tillkommit genom insemination att få vetskap om sitt biologiska ursprung

I motion C391 av Barbro Westerholm (FP) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om rätten för barn som tillkommit genom insemination att få vetskap om sitt biologiska ursprung.

Riktlinjer för behandling av ofrivillig barnlöshet

Flera motionärer tar upp frågan om villkoren för ofrivilligt barnlösa när det gäller tillgång till insemination och provrörsbefruktning och föreslår att nationella riktlinjer eller motsvarande vid behandling av ofrivillig barnlöshet tas fram. Sådana yrkanden finns i motionerna So248 av Hillevi Larsson (S) yrkandena 1 och 2, So518 av Ann-Christin Ahlberg (S), So549 av Fredrik Lundh Sammeli och Anna Wallén (S), So551 av Hannah Bergstedt och Fredrik Lundh Sammeli (S), So634 av Per Ramhorn och Mattias Karlsson (SD), So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 6 samt So528 av Annika Eclund (KD).

I motion So510 av Anna Wallén (S) begärs ett tillkännagivande om att se över möjligheten att ge alla som är ofrivilligt barnlösa minst tre IVF-behandlingar.

Assisterad befruktning – övriga frågor

I motion So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 8 begärs ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning med uppdrag att utreda möjligheten för kvinnor att få behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt.

I motion So242 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning med uppdrag att se över bestämmelserna med syftet att ge ensamstående kvinnor tillgång till behandling med donerade ägg.

I motion So594 av Börje Vestlund m.fl. (S) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om en översyn av lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. för att säkerställa alla kvinnors rätt till lika behandling och lika tillgång till behandling också i praktiken vid ofrivillig barnlöshet.

I motion So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på andra kliniker än de sju universitetssjukhusen. I yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om förändrad lagstiftning som innebär att ett par får uttrycklig rätt att välja en donator för assisterad befruktning.

I motion So575 av Fredrick Federley (C) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att genom en översyn av och ändringar i lagen (2006:351) om genetisk integritet och föräldrabalken (1948:381) anpassa familjepolitiken efter den mångfald av familjebildningar som finns i Sverige i dag. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att införa en relationsneutral lagstiftning när det gäller assisterad befruktning.

Bakgrund

Äldre rätt

I början av 1980-talet saknades i Sverige lagstiftning om assisterad befruktning, eller artificiell insemination som behandlingsmetoden då benämndes. I december 1981 tillsattes därför en särskild utredare med uppdrag att utreda frågan om artificiella inseminationer. Inseminationsutredningen lämnade i september 1983 betänkandet (SOU 1983:42) Barn genom insemination.

I lagen (1984:1140) om insemination, som trädde i kraft den 1 mars 1985, infördes härefter bestämmelser om kvinnors rätt till insemination. Sådan fick endast utföras om kvinnan var gift eller sambo (prop. 1984/85:2 om artificiella inseminationer, LU 1984/85:10, rskr 1984/85:99). För inseminationen krävdes skriftligt samtycke av maken eller sambon.

Lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen trädde i kraft den 1 januari 1989 (prop. 1987/88:160, SoU 1987/88:26, rskr 1987/88:383). Lagen skulle tillämpas vid befruktning av en kvinnas ägg utanför hennes kropp i syfte att avla barn (ofrivillig barnlöshet). Behandling fick enligt

lagen endast utföras på en kvinna som var gift eller sambo och endast om ägget var kvinnans eget och hade befruktats med makens eller sambons sperma. För behandlingen krävdes skriftligt samtycke av maken eller sambon. Genom ändringar som trädde i kraft den 1 januari 2003 utvidgades lagen så att även behandling med endera ägg eller spermier som kom från andra än paret som genomgick behandling blev tillåten.

Den 1 juli 2005 blev det möjligt för lesbiska par att få barn genom assisterad befruktning, dvs. insemination eller befruktning utanför kroppen, på sjukhus i Sverige (prop. 2004/05:137 Assisterad befruktning och föräldraskap, bet. 2004/05:LU25, rskr. 2004/05:284).

Inseminationslagen och lagen om befruktning utanför kroppen upphävdes den 1 juli 2006 och ersattes av bestämmelser i 6 resp. 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

Statens medicinsk-etiska råd

Statens medicinsk-etiska råd (Smer) är ett rådgivande organ till regeringen i medicinsk-etiska frågor. Rådet, som har funnits sedan 1986, ska ta upp medicinsk-etiska frågor ur ett övergripande samhällsperspektiv, vara ett forum för utbyte av information och idéer samt främja diskussion om ny medicinsk forskning och tillämpning. Rådet för enligt egen uppgift på sin hemsida bl.a. diskussioner kring ”gamla” och nya metoder för assisterad befruktning.

Rådet överlämnade i april 1995 en rapport till Socialdepartementet med rådets synpunkter på vissa frågor i samband med befruktning utanför kroppen.

I april 2010 höll Smer en konferens på temat Assisterad befruktning – 15 år senare.

Den 11 november 2011 anordnade Smer en hearing på temat ”Emerging technologies in reproductive medicine” med inbjudna gäster från Nederländerna och Sverige (rådets protokoll 7/2011).

Smer planerar att presentera en skrivelse eller rapport på ämnet ”gamla” och nya metoder för assisterad befruktning under 2012.

Gällande rätt

Assisterad befruktning kan utföras i form av insemination eller befruktning utanför kroppen, s.k. in vitro-fertilisering (IVF). Bestämmelser om detta finns i 6 och 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., som kompletteras dels av förordningen (2006:358) om genetisk integritet m.m., dels av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om användning av vävnader och celler i hälso- och sjukvården och vid klinisk forskning m.m. (SOSFS 2009:32).

Insemination

Enligt 6 kap. 1 § första stycket lagen om genetisk integritet får insemination utföras endast om kvinnan är gift eller sambo. Det som sägs i sjätte kapitlet om make gäller också registrerad partner. För insemination krävs skriftligt samtycke av kvinnans make, sambo eller partner.

Av 6 kap. 2 § följer att givarinsemination (dvs. insemination med spermier från en annan man än kvinnans man eller sambo) inte utan Socialstyrelsens tillstånd får utföras annat än vid offentligt finansierade sjukhus. Sådan insemination ska ske under överinseende av läkare med specialistkompetens i gynekologi och obstetrik.

Befruktning utanför kroppen

Enligt 7 kap. 3 § lagen om genetisk integritet får ett befruktat ägg föras in i en kvinnas kropp endast om kvinnan är gift eller sambo och maken eller sambon skriftligen samtyckt till detta. Det som sägs i sjunde kapitlet om make gäller också registrerad partner. Om ägget inte är kvinnans eget, ska ägget ha befruktats av makens eller sambons spermier.

I 7 kap. 4 § första stycket föreskrivs att befruktning av ägg från en kvinna, i vars kropp ägget ska införas, med spermier från kvinnans make eller sambo inte utan Socialstyrelsens tillstånd får utföras annat än vid offentligt finansierade sjukhus. Detta gäller också införande av ägget i kvinnans kropp. Av paragrafens andra stycke framgår att om ägget inte kommer från kvinnan eller spermierna inte från kvinnans make eller sambo får befruktning och införande av ägg endast ske vid de sjukhus som upplåtit enhet för utbildning av läkare enligt avtal mellan de universitet som bedriver läkarutbildning och berörda landsting.

När det gäller rätten till information har den som avlats genom befruktning utanför kroppen med ett annat ägg än kvinnans eget eller med spermier från en man som inte är kvinnans make eller sambo, om han eller hon uppnått tillräcklig mognad, rätt att ta del av de uppgifter om givaren som antecknats i sjukhusets särskilda journal (7 kap. 7 §).

Av 15 kap. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap (SOSFS 2011:2), under rubriken Assisterad befruktning med donerade spermier, framgår att socialnämnden på begäran är skyldig att hjälpa vederbörande att ta reda på om det finns uppgifter antecknade i journalen. Av 5 kap. i samma föreskrifter, under rubriken Barnets rätt till vetskap om sitt ursprung, framgår att socialnämndens utredare bör informera parterna om barnets rätt att få ta del av uppgifter om spermagivaren enligt bestämmelserna i lagen om genetisk integritet.

Bakgrund och pågående arbete

I januari 2007 överlämnades betänkandet Föräldraskap vid assisterad befruktning (SOU 2007:3) av Utredningen om föräldraskap vid assisterad befruktning (dir. 2005:115) till regeringen. I betänkandet föreslås att föräldraskapet vid assisterad befruktning med donerade ägg och spermier regleras på samma sätt för samkönade par och för olikkönade par. Den kvinna som är moderns registrerade partner ska, enligt förslaget, automatiskt anses vara barnets förälder, en föräldraskapspresumtion motsvarande den nuvarande faderskapspresumtionen. Bestämmelserna om föräldraskap för en kvinna föreslås också omfatta assisterad befruktning som skett utomlands och insemination i egen regi. Är modern sambo med en kvinna föreslås att föräldraskapet för moderns sambo fastställs genom bekräftelse eller dom på samma sätt som sker i dag när barnet tillkommit genom assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård. Förslaget innebär att det inte längre ska fastställas något faderskap i dessa fall. Enligt uppgift från Justitiedepartementet är betänkandet, som remissbehandlats, fortsatt föremål för beredning inom Regeringskansliet.

Svea hovrätt meddelade den 5 november 2009 en dom i ett mål om skadestånd på grund av brott mot lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering mellan Diskrimineringsombudsmannen (DO) och ett landsting (mål nr T 5607-09). Hovrätten lämnade DO:s talan utan bifall.

Målet gällde ett lesbiskt par som önskade få barn. Den ena kvinnan fick tre inseminationsbehandlingar, men därefter avbröts behandlingen eftersom kvinnan uppnått 40 år, vilket utgjorde en övre åldersgräns för att få behandling. När den andra kvinnan i förhållandet då i stället önskade få behandling fick paret beskedet att det inte var möjligt eftersom landstinget tillämpade samma bestämmelser för lesbiska par som för heterosexuella par, dvs. att endast den ena personen i ett par kunde få behandling.

När det gäller indirekt diskriminering fann hovrätten att inte någon av kvinnorna utsatts för sådan eftersom något missgynnande av dem som par inte förekommit.

Diskrimineringsombudsmannen överklagade målet till Högsta domstolen som den 20 september 2010 beslutade att inte meddela något prövningstillstånd (mål nr T 9187-08). Svea hovrätts dom står därmed fast.

Socialminister Göran Hägglund besvarade vid en frågestund i riksdagen den 18 november 2011 en fråga om surrogatmoderskap och anförde följande (prot. 2010/11:17 anf. 64 och 66):

Herr talman! Det är aldrig en uppgift för staten att lägga krokben för någon, självklart inte. Den fråga som Maria Abrahamsson tar upp är rätt komplicerad. Den leder till en lång rad frågeställningar. Jag tror att vi alla kan hyggligt väl tänka oss in i situationen hos ett par som längtar efter barn och att man är beredd att göra väldigt mycket för att få det efterlängtnade barnet. För oss som lagstiftare finns en lång rad frågor som behöver övervägas. Hur säkerställer man att det blir någonting som inträffar på frivillig väg och att det inte kommer in pengar i bilden?

En annan fråga handlar om själva graviditetens gång. Vad händer om det par som längtar efter barnet går skilda vägar eller möjligen ångrar sig och någon annan går och bär på barnet? En tredje fråga kan vara vad som händer om den som bär på barnet ångrar sig och inte vill lämna det ifrån sig. Det reser en lång rad svåra frågor.

Herr talman! Jag anser inte att det i den svenska lagstiftningen i dag finns några konstigheter. Däremot finns det saker som tål att diskuteras om man ska utvidga hälso- och sjukvårdens skyldigheter på vissa områden.

Detta är dock en väldigt svår etisk fråga som behöver övervägas ytterligare innan åtminstone jag har en alldeles bestämd uppfattning om man ska göra på det ena eller andra sättet. Jag tillåter mig att närma mig denna fråga med ett visst mått av skepsis för att inte rusa iväg. Regeringen har för närvarande inga planer på att vidta några mått och steg på detta område.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade senast motionsyrkanden om behandling vid ofrivillig barnlöshet och ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning i sitt av riksdagen godkända betänkande 2010/11:SoU9 Hälso- och sjukvårdsfrågor och tandvårdsfrågor. Utskottet avstyrkte motionerna och anförde följande (bet. s. 68; 5 res. S, MP och V, beslut 2010/11:84):

Enligt 2 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) är målet för hälso- och sjukvården en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Enligt samma bestämmelse ska vården ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Enligt 2 kap. 13 § diskrimineringslagen (2008:567) är diskriminering som har samband med bl.a. sexuell läggning förbjuden inom hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet.

Utskottet konstaterar att det är sjukvårdshuvudmännen som självständigt finansierar och beslutar hur de organiserar och bedriver vården inom sitt område; t.ex. beslutar de hur mycket resurser som ska avsätas för exempelvis behandlingar av ofrivillig barnlöshet och under vilka förutsättningar sådan vård ska ges.

— — —

Utskottet anser inte att det finns skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av motionsyrkanden om utökad tillgång till behandling som avser assisterad befruktning.

— — —

När det gäller frågan om ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning har utskottet fått veta att regeringen har tagit initiativ i syfte att bredda kunskapsunderlaget och aktivt analyserar frågan utifrån ett barnperspektiv. I detta arbete läggs särskilt fokus på barns hälsa och utveckling samt barnets rätt att få kännedom om sitt biologiska ursprung. Utskottet har erfarit att det inom Regeringskansliet pågår ett arbete med att inhämta kunskaper och erfarenheter av ensamståendes insemination. Utskottet utgår från att regeringen återkommer till riksdagen i frågan. Riksdagen bör därför för närvarande inte ta något initiativ.

Utskottet behandlade även motionsyrkanden om surrogatmoderskap i sitt betänkande 2010/11:SoU9. Utskottet avstyrkte motionerna och anförde följande (bet. s. 69; 1 res. S, MP och V, beslut 2010/11:84):

Utskottet konstaterar att surrogatmoderskap inte är tillåtet i svensk rätt. Utskottet har dock fått veta att etiska och juridiska aspekter rörande surrogat- och värdmoderskap är föremål för diskussion i Statens medicinsk-etiska råd. Utskottet anser inte att det finns skäl för riksdagen att ta något initiativ.

Utskottets ställningstagande

Assisterad befruktning kan utföras i form av insemination eller befruktning utanför kroppen, s.k. in vitro-fertilisering. Bestämmelser om detta finns i 6 kap. och 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.

Utskottet konstaterar att gällande regelverk gör skillnad mellan pars och ensamstående möjligheter att bli föräldrar. Både olikkönade och samkönade par har rätt till assisterad befruktning, medan ensamstående saknar denna rätt enligt dagens regler. Däremot har ensamstående sedan tidigare rätt att adoptera (se 4 kap. föräldrabalken och 6 kap. 12 och 13 §§ socialtjänstlagen [2001:453]).

Familjer kan se ut på många olika sätt, och många barn i dag växer upp i andra familjekonstellationer än i den traditionella kärnfamiljen. Många ensamstående skaffar barn på andra sätt än genom assisterad befruktning inom svensk sjukvård. Vidare konstaterar utskottet att det i Sverige redan finns barn som fötts av ensamstående efter assisterad befruktning. Mot denna bakgrund anser utskottet att det är otillfredsställande med den ordning som för närvarande råder och att tiden nu är mogen att jämställa par och ensamstående när det gäller rätten till assisterad befruktning.

Att tillåta assisterad befruktning för ensamstående kvinnor inom svensk hälso- och sjukvård hänger även ihop med frågan om barnets bästa och barnets rätt att få kännedom om sitt genetiska ursprung. I dag har ett barn som blivit till genom assisterad befruktning utomlands i många fall inte någon sådan möjlighet.

Mot denna bakgrund anser utskottet att det är angeläget att regeringen initierar ett lagstiftningsarbete med målet att ge ensamstående kvinnor rätt till assisterad befruktning. Utskottet anser att regeringen – efter att ha vidtagit de utredningsåtgärder som krävs – skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ensamstående kvinnor ges rätt till assisterad befruktning på samma sätt som olikkönade respektive samkönade par redan har enligt gällande lag.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Därmed bör motionerna C391 (FP) yrkande 3, 2010/11:Sf13 (MP) yrkande 6, So242 (MP) yrkande 1, So248 (S) yrkande 3, So462 (V) yrkande 7, So472 (S), So481 (M), So521 (S) yrkande 47, So592 (S), So596 (S) samt So667 (M) yrkande 2 tillstyrkas delvis.

När det gäller surrogatmoderskap konstaterar utskottet att detta i dag inte är reglerat i svensk lagstiftning, men att det förekommer att människor söker sig utomlands för att bli föräldrar med hjälp av en s.k. surrogat-

moder. Barn som tillkommit på detta sätt finns dessutom redan i Sverige. Frågan om surrogatmoderskap inrymmer många olika medicinsk-etiska aspekter.

Utskottet konstaterar att Statens medicinsk-etiska råd (Smer) arbetar med frågor inom ämnet ”gamla” och nya metoder för assisterad befruktning, och en rapport eller skrivelse på området beräknas presenteras under hösten 2012. Utskottet välkomnar detta arbete.

Utskottet anser att det är av stor betydelse att få ökad kunskap om situationen för de barn som kommit till genom surrogatmoderskap och säkerställa att de inte hamnar i en juridiskt eller på annat sätt utsatt situation på den grunden att surrogatmoderskap inte är reglerat i Sverige. Utskottet anser att det är angeläget att frågor om surrogatmoderskap prövas mer förutsättningslöst utifrån ett brett perspektiv som inkluderar juridiska och etiska frågeställningar samt ekonomiska överväganden och hänsyn till internationella förhållanden. En fråga som bör ingå i en sådan prövning är hur en reglering bör se ut för de barn i Sverige som tillkommit genom surrogatmoderskap utomlands. Det ankommer på regeringen att vidta sådana utredningsåtgärder.

Vad utskottet anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Motionerna So490 (V) yrkandena 1 och 2, So598 (S), So620 (MP) och So667 (M) yrkande 1 får anses delvis tillgodosedda. Motion So221 (S) avstyrks.

I 6 kap. 5 § och 7 kap. 7 § lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. finns bestämmelser om barnets rätt att få reda på spermagivarens identitet. Dessa bestämmelser kompletteras med föreskrifter som tagits fram av Socialstyrelsen (SOSFS 2011:2). Utskottet vill i detta sammanhang understryka den rätt som barn som kommit till genom assisterad befruktning således redan har. Nuvarande reglering bygger emellertid på att barnet informeras om det sätt på vilket det tillkommit. Utskottet vill därför påminna om vikten av att dessa barn får information om sitt ursprung.

Motion C391 (FP) yrkande 2 avstyrks.

Enligt 2 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) är målet för hälso- och sjukvården en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Enligt samma bestämmelse ska vården ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Enligt 2 kap. 13 § diskrimineringslagen (2008:567) är diskriminering som har samband med bl.a. sexuell läggning förbjuden inom hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet.

I detta sammanhang konstaterar utskottet att det är sjukvårdshuvudmännen som självständigt finansierar och beslutar hur de organiserar och bedriver vården inom sitt område; t.ex. beslutar de hur mycket resurser som ska avsättas för exempelvis behandlingar av ofrivillig barnlöshet och under vilka förutsättningar sådan vård ska ges.

Genom en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) fortsätter regeringen under 2012 sin särskilda satsning för att främja en mer jämlik hälso- och sjukvård och för att minska de skillnader i olika avseenden som i dag finns mellan olika landsting. Utskottet välkomnar detta.

Utskottet konstaterar att det råder olikheter mellan landstingen när det gäller behandling av ofrivillig barnlöshet, bl.a. beroende på de behandlade parens sexuella läggning. Utskottet har emellertid fått veta att ett antal landsting har aktualiserat denna fråga hos SKL och efterfrågat ett mer samordnat arbete i syfte att minska dessa olikheter. Utskottet har vidare fått veta att frågan om att ta fram rekommendationer eller liknande på området assisterad befruktning inom kort kommer att behandlas av sjukvårdsdelegationen inom SKL.

Utskottet ser det som angeläget att ett samordnat arbete kommer till stånd och kommer att följa frågan. Utskottet anser att resultatet av SKL:s arbete bör avvaktas. Riksdagen bör inte ta något initiativ.

Av nu anförda skäl får motionerna So248 (S) yrkandena 1 och 2, So462 (V) yrkande 6, So510 (S), So518 (S), So528 (KD), So549 (S), So551 (S) samt So634 (SD) anses i huvudsak tillgodosedda.

Utskottet delar inte motionärernas uppfattning om behovet av en utredning som gäller behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt. Motionerna So242 (MP) yrkande 2 och So462 (V) yrkande 8 avstyrks.

När det gäller övriga motionsyrkanden på området assisterad befruktning anser utskottet inte att riksdagen bör ta något ytterligare initiativ. Motionerna So462 (V) yrkandena 3 och 5, So575 (C) yrkandena 1 och 2 samt So594 (S) yrkande 1 avstyrks.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning, punkt 1 (SD, KD)

av Anders Andersson (KD) och Per Ramhorn (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:Sf13 av Gunvor G Ericson och Magnus Ehrencrona (båda MP) yrkande 6,

2011/12:C391 av Barbro Westerholm (FP) yrkande 3,

2011/12:So242 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) yrkande 1,

2011/12:So248 av Hillevi Larsson (S) yrkande 3 i denna del,

2011/12:So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 7,

2011/12:So472 av Kerstin Engle (S),

2011/12:So481 av Jenny Petersson och Camilla Waltersson Grönvall (båda M),

2011/12:So521 av Lena Hallengren m.fl. (S) yrkande 47,

2011/12:So592 av Börje Vestlund m.fl. (S),

2011/12:So596 av Marie Nordén och Carina Ohlsson (båda S) och

2011/12:So667 av Maria Abrahamsson och Olof Lavesson (båda M) yrkande 2.

Ställningstagande

Det finns inte skäl att öppna för att ensamstående ska kunna bli inseminerade inom ramen för svensk hälso- och sjukvård. Staten ska genom lagstiftning värna barns rätt till sin pappa. Vår mening är att pappor är viktiga för barn och att fler – inte färre – närvarande pappor i barns liv behövs. Svensk lagstiftning bygger på att pappor har ansvar för sina barn. Denna grund vill vi inte erodera. Barn som ska födas saknar egen röst. Därför måste vi värna barnens rätt. Barn med endast en förälder är mer utsatta, särskilt i händelse av förälderns sjukdom eller bortgång. Vi vet därutöver mycket lite om hur barn till donatorer upplever sin uppväxt.

Assisterad befruktning för ensamstående bör därför inte vara tillåten, och motionerna i denna del bör i enlighet med detta avslås av riksdagen.

2. Surrogatmoderskap, punkt 2 (V, KD)

av Anders Andersson (KD) och Eva Olofsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2011/12:So221 av Carina Hägg (S),

2011/12:So490 av Marianne Berg (V) yrkandena 1 och 2,

2011/12:So598 av Börje Vestlund m.fl. (S),

2011/12:So620 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) och

2011/12:So667 av Maria Abrahamsson och Olof Lavesson (båda M) yrkande 1.

Vi ser inga skäl till att regeringen tillsätter en utredning om surrogatmoderskap. Vi anser tvärtom att det finns mycket goda skäl att avslå motionerna eftersom motionärernas slutmål är mycket tveksamt ur en rad etiska aspekter. Det finns tydlig risk att surrogatmodern görs till medel för andra människors behov. Risken för exploatering av socialt och ekonomiskt utsatta kvinnor är uppenbar.

Surrogatmoderskap bör därför inte vara tillåtet, och motionerna i denna del bör i enlighet med detta avslås av riksdagen.

3. Assisterad befruktning – övriga frågor, punkt 5 (MP)

av Agneta Luttröpp (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:So242 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) yrkande 2,

bifaller delvis motion

2011/12:So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 8 och avslår motionerna

2011/12:So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkandena 3 och 5,

2011/12:So575 av Fredrick Federley (C) yrkandena 1 och 2 samt

2011/12:So594 av Börje Vestlund m.fl. (S) yrkande 1.

Ställningstagande

Äggdonation är tillåtet i Sverige sedan den 1 januari 2003. I dag har emellertid endast den kvinna som lever i en heterosexuell parrelation möjlighet att få tillgång till behandling med donerat ägg eftersom det inte är tillåtet

med både ägg- och spermadonation. Detta får till följd att de kvinnor som är infertila och ensamstående inte ges samma möjligheter till behandling som de kvinnor som valt att leva med en man.

Av samma orsaker som lesbiska och bisexuella kvinnor som lever i en relation med en kvinna bör få tillgång till behandling med donerade ägg bör även kvinnor, oavsett sexuell läggning, som är ensamstående ges tillgång till sådan behandling.

Jag anser därför att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att se över bestämmelserna om befruktning utanför kroppen i syfte att ge ensamstående kvinnor möjlighet att få tillgång till behandling med donerade ägg.

Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Assisterad befruktning – övriga frågor, punkt 5 (V) av Eva Olofsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:So462 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkandena 3, 5 och 8, bifaller delvis motion

2011/12:So242 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP) yrkande 2 och avslår motionerna

2011/12:So575 av Fredrick Federley (C) yrkandena 1 och 2 samt

2011/12:So594 av Börje Vestlund m.fl. (S) yrkande 1.

Jag anser att det ska införas en laglig rätt för alla par oavsett sexuell läggning att välja donator. Föreskrifterna om att donatorn bör likna den blivande fadern saknar relevans. En utseendemässig likhet mellan barnet och de blivande föräldrarna är t.ex. ingenting som eftersträvas vid adoptioner. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring som innebär att ett par får uttrycklig rätt att välja en donator för assisterad befruktning.

I dag är det endast möjligt att söka behandling vid de sju universitetssjukhusen eftersom donerade spermier endast får hanteras vid dessa sjukhus. Sedan lesbiska par 2005 fick tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården har sjukhusens köer ökat lavinartat. Jag anser därför att det finns all anledning att tillåta insemination även på t.ex. barnmorskemottagningar. Om dessa mottagningar ges möjlighet att utföra inseminationer skulle belastningen på universitetssjukhusen minska, och de par som söker behandling skulle inte behöva vänta på sin tur i årtal. Regeringen bör därför lägga fram förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på andra kliniker än de sju universitetssjukhusen.

I dag är det endast kvinnor som lever i en relation med en man som har möjlighet att ta emot donerade ägg. Eftersom både ägg och sperma inte får komma från givare betyder det att lesbiska kvinnor som lider av ofrivillig barnlöshet saknar möjlighet att få behandling. Jag anser att lesbiska kvinnor som är infertila ska ha samma rättigheter och möjligheter som heterosexuella kvinnor. Lagen bör därför inte ställa krav på att den kvinna som vill ta emot ett donerat ägg är gift eller sambo med en man. En möjlighet att få behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt skulle även ge heterosexuella par där båda parter är infertila en möjlighet att skaffa barn. Vidare skulle den kvinna-till-man-transsexuella man som vill donera ägg till sin kvinnliga partner kunna bli biologisk förälder. Regeringen bör därför tillsätta en utredning i syfte att ge kvinnor möjlighet att få tillgång till behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt.

Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilda yttranden

1. Ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning, punkt 1 (KD)

Anders Andersson (KD) anför:

Jag vill utöver vad som anförts i reservation 1 anföra följande.

Svensk lagstiftning har under lång tid haft som utgångspunkt att barnets rätt till två föräldrar ska värnas. Detta kommer till uttryck i form av ambitionen att fastställa faderskapet till barn. I ett internationellt perspektiv är den svenska ordningen för fastställande av faderskap mycket långtgående när det gäller att säkerställa att barn får två föräldrar, och stor vikt har lagts vid att barn får både en mor och en far. Att ge ensamstående rätt till assisterad befruktning strider mot denna princip då vissa barns rätt till två föräldrar förnekas. Det strider även mot principen om likabehandling då vissa barn ges rätt till två föräldrar medan andra barn berövas denna rättighet. En sådan lagstiftningsändring reducerar barns rättigheter och strider också mot dagens moderna lagstiftning där papparollen betonas. Det medför ett borttryckande av pappans roll och delansvar för barns uppväxt. Det är därför, enligt kristdemokratiskt synsätt, orimligt att fatta ett beslut som reducerar pappans roll under ett barns hela uppväxttid.

Att beakta är även att ett barn som tillskapas med bara en förälder är mer utsatt. Detta oavsett hur bra den ensamstående är i sitt föräldraskap. Den dåvarande socialdemokratiska regeringen poängterade tydligt vikten av två föräldrar i propositionen som möjliggjorde assisterad befruktning för lesbiska par (prop. 2004/05:137):

Att ha två föräldrar ger barnet trygghet ekonomiskt, socialt och rättsligt – inte bara under den tid familjen lever tillsammans utan också ifall föräldrarna skulle separera eller någon av dem skulle avlida. Barnet har rätt till underhåll från sina föräldrar och arvsrätt efter dem och deras släktingar. Vidare är reglerna om vårdnad, boende och umgänge knutna till föräldraskapet.

Barnets rätt till båda sina föräldrar speglar behovet av att skydda barnet och få ett utpekat föräldraansvar, inte minst ett försörjningsansvar. Nuvarande regler för underhållstöd utgår från att det finns två som bidrar till försörjningen. Om den ena faller bort så går det offentliga in och täcker upp försörjningsbehovet. Det är oklart vad det skulle innebära om två-föräldersprincipen undermineras eller undanröjs.

FN:s barnkonvention markerar barns rätt att få vetskap om sina föräldrar och att bli omvårdad av dem. Att bli omvårdad av sina båda föräldrar är alltså en central rättighet för ett barn. När detta inte är möjligt, till exempel när föräldrar avlider eller av olika skäl är oförmögna att omvårda barnet, är det särskilt viktigt att barnet får vetskap om sitt ursprung. Men vetskapen om sitt ursprung, vilket många pekar på skulle kunna vara möjligt inom ramen för en lagstiftning om assisterad befruktning, svarar inte

mot konventionens krav om att barnet har rätt att omvårdas av sina föräldrar, vilket ur barnets perspektiv måste betraktas som mer centralt. Insemination för ensamstående strider mot de principer om barnets rätt till båda sina föräldrar som kommer till uttryck i barnkonventionen, i äktenskapslagstiftning, föräldrabalken och övrig lagstiftning.

Vi vet väldigt lite om hur barn till en donator som växer upp med en förälder mår. Det finns studier som indikerar att barn till donatorer med bara en förälder riskerar att bli rotlösa och oerhört frågande inför sitt ursprung och att det faktum att barnet är välkommet och föräldern välmotiverad inte kan kompensera för detta. Men sammantaget finns mycket lite forskning, och de studier som finns har ofta gjorts på uppdrag av organisationer som förespråkar det ena eller det andra, vilket är en svaghet.

I enlighet med vår kristdemokratiska värdegrund följer respekt för människovärdet, oavsett ålder, kön, etnisk och religiös tillhörighet, sexuell identitet, prestation eller funktion. Politiken bör utifrån detta ta sin utgångspunkt i en helhetssyn på människan och respekt för hennes integritet och inre värdighet. Människans integritet gäller hela den mänskliga existensen. Detta perspektiv på människan och hennes villkor bör påverka utformningen av politiken på alla olika områden. I fråga om assisterad befruktning för ensamstående måste människovärdesprincipen handla om att inta den svagare partens – barnets – perspektiv.

Assisterad befruktning för ensamstående bör därför inte vara tillåten, och motionerna i denna del bör i enlighet med detta avslås av riksdagen.

2. Surrogatmoderskap, punkt 2 (V)

Eva Olofsson (V) anför:

Jag vill utöver vad som anförts i reservation 2 anföra följande.

Frågan om barnlöshet är viktig, men det ska inte lösas genom att kvinnors kroppar används för att bära och föda barn åt andra människor. Kvinnans kropp och reproduktionsförmåga är ingen handelsvara. Det är inte barn heller. En graviditet är heller aldrig riskfri.

Surrogatmoderskap är tillåtet i flera länder, exempelvis USA, England och Indien. I England har man ett icke kommersiellt surrogatmoderskap, ett s.k. altruistiskt. Det innebär att ingen ekonomisk ersättning utöver rena utlägg till den biologiska modern är tillåten. Detta för att säkra att inte kvinnor ställer upp som surrogatmoder för att de har en svår ekonomisk situation. Det kan vara svårt att belägga att surrogatmoderskapet verkligen är altruistiskt. I England pågår en form av svarthandel där kvinnor fått sina lägenheter renoverade eller långa utlandssemestrar i utbyte mot att ställa upp. En amerikansk studie visar att det är få personer som i verkligheten föder barn åt andra utan ersättning.

De främsta exemplen på barnlöshet som hittills lyfts upp i den svenska debatten är bland infertila kvinnor och homosexuella par. Men de vanligaste beställarna av en surrogatmoder är fortfarande heterosexuella par. Anledningarna kan skifta. Argumentationen i Sverige har varit fokuserad

på att en vän eller släkting ska kunna ställa upp och att den svenska lagstiftningen bör förändras så att detta blir möjligt. Exempel från länder där surrogatmoderskap är lagligt visar att vårdnadstvister även förekommer inom nära relationer. Det finns exempel på kvinnor som blivit pressade att ställa upp av släktingar eller vänner. En nära relation behöver alltså inte garantera att uppgörelsen är mer jämlik. Som i andra situationer i livet kan det till och med vara så att det är svårare att säga nej till en vän eller släkting. Att surrogatmodern kan ändra sig under graviditetens gång anför många som ett argument för att säkerställa frivilligheten. Den frivilligheten kan reduceras till att bli teoretisk eftersom många inte vill göra "sina" familjer besvikna. Det kan t.ex. vara svårt att säga nej till en vän som redan inrett barnkammaren.

Numera kan man befrukta ett ägg och placera det i en annan kvinnas livmoder. Det innebär bl.a. att indiska kvinnor kan föda västerländska barn. Detta har ökat drastiskt under senare år. När man tittat på från vilka länder de vanligaste beställarna av indiska surrogatmödrar kommer, ser man att det är från England och USA. I England där man har ett icke kommersiellt system för surrogatmoderskap är anledningen att det finns för få kvinnor att förmedla. I USA är det en högre ekonomisk kostnad och generösare regler för surrogatmodern att ändra sig under graviditetens gång som är anledningen till att man söker sig till Indien. Slutsatsen av detta är att det snarare verkar vara så att om ett land tillåter altruistiskt surrogatmoderskap förhindras inte kommersiellt surrogatmoderskap i andra länder. I stället blir det en signal som ökar acceptansen, och därmed ökar även handeln med kommersiellt surrogatmoderskap i t.ex. Indien.

Frågan om barnlöshet är viktig, men det problemet kan inte lösas genom att lagstiftningsvägen skapa ytterligare problem. I stället anser jag att vi ska fortsätta arbeta för fler vårdnadshavare, generösare inseminationsregler och adoptionsregler som är mer tillåtande. Risken för att kvinnor blir utnyttjade eller far illa väger över när det gäller frågan om surrogatmoderskap.

3. Surrogatmoderskap, punkt 2 (KD)

Anders Andersson (KD) anför:

Jag vill utöver vad som anförts i reservation 2 anföra följande.

Som företrädare för Kristdemokraterna ser jag risker för att barnet dras in i konflikter mellan de tänkta föräldrarna och surrogatmodern. Vad händer om surrogatmodern eller de tänkta föräldrarna ångrar sig? Varje graviditet medför också medicinska risker. Om en skada uppkommer i en situation med en surrogatmamma riskerar det att leda till konflikter som inte ter sig lättlösta.

I proposition (2001/02:89) om ofrivillig barnlöshet – som ligger till grund för gällande bestämmelser – argumenterade den dåvarande regeringen väl kring varför surrogatmoderskap inte borde tillåtas:

Surrogatmoderskap kan medföra svåra problem. En kvinna som före graviditeten samtyckt till att "låna ut" sin livmoder kan senare ändra uppfattning vilket kan medföra svåra konflikter mellan inblandade parter. I dessa konflikter blir barnet oundvikligen indraget.

Regeringen anser att surrogatmoderskap inte är etiskt försvarbart och att det därför inte ska tillåtas. Det kan inte anses förenligt med människovärdesprincipen att använda en annan kvinna som medel för att lösa det barnlösa paret problem. Inte heller ur barnets perspektiv är surrogatmoderskap önskvärt.

Vi delar fortfarande den syn som regeringen i propositionen redogör för.

Utgångspunkten för vårt resonemang bygger på hänsyn till människans värdighet och integritet. Människan är i enlighet med personalismen ett mål i sig. Ingen annan människa får äga henne eller använda henne som ett medel. Denna människosyn brukar beskrivas som att människan är en person, vilket innebär att varje människa är en unik och oersättlig individ och har samma absoluta och okränkbara värde oavsett kön, ålder, social position, etnisk och religiös tillhörighet eller sexuell identitet.

Med hänsyn tagen till barnperspektivet samt på grund av de övriga risker för exploatering som surrogatmoderskap för med sig bör surrogatmoderskap inte vara tillåtet. Motionerna i denna del bör i enlighet med detta avslås av riksdagen.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motion väckt med anledning av proposition 2010/11: 146

2010/11:Sf13 av Gunvor G Ericson och Magnus Ehrencrona (båda MP):

6. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag som möjliggör för ensamstående kvinnor i Sverige att få insemination.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011

2011/12:C391 av Barbro Westerholm (FP):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om rätten för barn som tillkommit genom insemination att få vetskap om sitt biologiska ursprung.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ensamståendeinsemination.

2011/12:So221 av Carina Hägg (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka surrogatmödrskapet genom att avstå från att ta initiativ till att legalisera surrogatmödrskap.

2011/12:So242 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag som möjliggör för ensamstående kvinnor att få tillgång till assisterad befruktning på samma sätt som kvinnor som lever i en parrelation.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppdrag att se över bestämmelserna med syftet att ge ensamstående kvinnor tillgång till behandling med donerade ägg.

2011/12:So248 av Hillevi Larsson (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa nationella regler som ger ofrivilligt barnlösa par samma villkor för tillgång till insemination och provrörsbefruktning oavsett var de bor i landet.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inte diskriminera någon beroende på sexuell läggning utan att erbjuda likvärdiga villkor för alla.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa assisterad befruktning för ensamstående kvinnor på samma villkor som för par.

2011/12:So462 av Marianne Berg m.fl. (V):

3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som innebär att ett par får uttrycklig rätt att välja en donator för assisterad befruktning.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på andra kliniker än de sju universitetssjukhusen.
6. Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag om nationella riktlinjer för landstingens hantering av assisterad befruktning.
7. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till lagändring som innebär att ensamstående kvinnor får tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppdrag att utreda möjligheten för kvinnor att få behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt.

2011/12:So472 av Kerstin Engle (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ensamståendes rätt till assisterad befruktning.

2011/12:So481 av Jenny Petersson och Camilla Waltersson Grönvall (båda M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ensamstående kvinnors rätt till insemination.

2011/12:So490 av Marianne Berg (V):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ser över situationen för de barn som tillkommit genom vårdmoderskap.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ser över frågan om att bli förälder genom vårdmoderskap.

2011/12:So510 av Anna Wallén (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att ge alla som är ofrivilligt barnlösa minst tre IVF-behandlingar.

2011/12:So518 av Ann-Christin Ahlberg (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att samma möjlighet ska ges i hela landet för ofrivilligt barnlösa.

2011/12:So521 av Lena Hallengren m.fl. (S):

47. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om insemination för ensamstående.

2011/12:So528 av Annika Eclund (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda nationella riktlinjer för behandling av personer som lider av ofrivillig barnlöshet.

2011/12:So549 av Fredrik Lundh Sammeli och Anna Wallén (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om de orättvisa villkor för behandling av ofrivillig barnlöshet som i dag gäller mellan olika regioner och landsting.

2011/12:So551 av Hannah Bergstedt och Fredrik Lundh Sammeli (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om samma förutsättningar vid fertilitetsbehandling, oavsett om paret är sam- eller olikkönat.

2011/12:So575 av Fredrick Federley (C):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att genom en översyn av och ändringar i lagen (2006:351) om genetisk integritet och föräldrabalken (1949:381) anpassa familjepolitiken efter den mångfald av familjebildningar som finns i Sverige i dag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en relationsneutral lagstiftning när det gäller assisterad befruktning.

2011/12:So592 av Börje Vestlund m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ensamståendes rätt till insemination.

2011/12:So594 av Börje Vestlund m.fl. (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av lagen (1984:1140) om insemination, lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen och lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. för att säkerställa alla kvinnors rätt till lika behandling och lika tillgång till behandling också i praktiken vid ofrivillig barnlöshet.

2011/12:So596 av Marie Nordén och Carina Ohlsson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att utarbeta ett förslag till hur ensamstående kvinnor kan få rätt till assisterad befruktning.

2011/12:So598 av Börje Vestlund m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning av värdmödraskap.

2011/12:So620 av Gunvor G Ericson m.fl. (MP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om värdmödraskap.

2011/12:So634 av Per Ramhorn och Mattias Karlsson (båda SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa nationella riktlinjer för behandling av ofrivillig barnlöshet.

2011/12:So667 av Maria Abrahamsson och Olof Lavesson (båda M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en reglering av värdmoderskap.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ensamståendes rätt att insemineras inom svensk sjukvård.